

franceză. O altă neconcordanță o constituie faptul că, în vreme ce autoarele citează în stratul de cultură prezența lui *Equus caballus*, *Sus scrofa*, *Felis silvestris*, *Alapex lagopus*, *Lepus timidus*, *Tetrao magolus* și *Perdix perdix* Kazimierz Krysiak, paleontologul care a făcut determinările, după indicațiile exploratoarelor nu citează în stratul patru — stratul cultural propriu-zis — prezența lui *Alapex lagopus*. Și fără îndoială, prezența sau absența unui element arctic în această asociație are de spus un cuvânt. Cu sau fără prezența vulpii polare socotim totuși acest strat ca fază de tranziție între ultima fază glaciară și holocen: un epiglaciara. Fauna curată actuală este prezentă numai în depunerile recente ce acoperă stratul de cultură. Știind că L. Savicki atribuie swiderianul vechi — Swidry-Wielkie I — interstadiului Smidstrup¹, iar Jan Koszłowski² placează swiderianul lîrziu, faza Pludy „între sfîrșitul perioadei Alleröd și începutul perioadei tinere a Dryasului”, nedumerirea noastră e cu atât mai mare.

E o problemă care începe să ne intereseze îndeaproape, avînd în vedere recenta descoperire făcută în masivul Ceahlău, la punctul „la Scaune”, la o altitudine de peste 1300 m, unde a apărut o fază swideriană lîrzie, a cărei încadrare geocronologică cade pe baza unor observații preliminare în epiglaciara.

C. S. Nicolăescu-Ploșcor

T. I. LAZUKOV, Основные этапы развития фауны, флоры и человека в четвертичном периоде. [Principalele etape ale dezvoltării faunei, florei și omului în era cuaternară], Moscova, 1954.

Un prețios album-atlas apărut în colecția „Materiale pentru paleogeografia perioadei cuaternare” de sub îngrijirea profesorului K. K.

Markov de la Facultatea de geografie a Universității M. V. Lomonosov de la Moscova, sub redacția geografului V. P. Griciuk.

Într-un număr redus de hărți, scheme și planșe, însoțite de un text cu totul rezumativ, autorul ne prezintă etapele de dezvoltare ale cuaternarului, cu flora, fauna și omul acestor vremuri, punînd accentul principal pe descoperirile de pe teritoriul U.R.S.S.

Ținînd seama de rezultatele la care au ajuns cei mai de seamă geologi, paleontologi, arheologi și antropologi sovietici în cercetările lor, autorul a reușit să dea o lucrare de sinteză deosebit de serioasă. Complexele faunistice pe epoci sînt redată după cele stabilite de paleontologul V. I. Gromov, iar asociațiile floristice după paleoclimatologul V. P. Griciuk.

În problema altă de arzătoare a limitei dintre cuaternar și terțiar, cercetătorii sovietici, după cum reiese din această lucrare, au adoptat cel mai sănătos punct de vedere, legînd începutul cuaternarului de apariția omului.

Complexele faunistice Psecupsk și Haprovsk cu elemente de climă caldă ca mastodontul, machainodul, elefantul cu fruntea lată, hipparionul și calul lui Stenon sînt considerate pliocene.

Cuaternarul inferior începe în complexul Tamansk sau tamanschian, în care este prezent elefantul sudic, rinocerul etrusc și elasmoteriul. Și în lucrarea lui P. P. Efimenko, *Societatea primitivă* (ediția 1953) mastodontul rămîne la terțiar, numai elefantul de miazăzi pătrunzînd în partea inferioară a cuaternarului însoțit de rinocerul etrusc³.

După cum știm, la consfătuirea din mai 1954 ținută la Moscova cu privire la stratigrafia depozitelor cuaternare⁴, s-a discutat chiar schimbarea denumirii perioadei cuaternare în aceea de „perioada antropogenă” și prin aceasta evident revizuirea limitei inferioare a cuaternarului.

³ P. P. Efimenko, Первообытное общество, p. 74-75.

⁴ G. I. Gorejki, О нижней границе четвертичного периода. în *Analele romino-sovietice*, seria geo o. ic-geografie, nr. 3, 1957, p. 104 — 105.

¹ Ludwik Sawicki, *L'industrie swiderienne de la station Swidry Wielkie I*, în *Przeg Arch*, V, 1933—1936, Tabelul IV.

² Comunicare personală.

Rezultatele cercetărilor complexe geologice, paleontologice, geografice, arheologice și antropologice, au dus la concluzia că începutul cuaternarului corespunde unor radicale schimbări nu numai în ceea ce privește mediul fizic, ci și în ceea ce privește lumea vegetală și animală. Și evenimentul cel mai de seamă care înconunează aceste prefaceri este apariția omului, de care mai apoi este nedespărțit legată dezvoltarea ulterioară a acestei perioade, așa încât poate primi noua denumire de perioadă antropogenă.

Socotesc bine venită revenirea la această propunere mai veche, cu observația că termenul cel mai potrivit ar fi perioada antropozoică nu antropogenă, întrucât dacă putem vorbi de o faună, o floră sau unele depozite geologice cuaternare sau pleistocene, nu merge să le spunem antropogene.

Ex.: un element faunistic antropogen ca mamutul. Aceasta ar însemna, că mamutul este... născător de om.

Ultimele propuneri apasene de la congresele cuaternarului, prin care s-a statuat că Vilofranchianul trebuie pus la temelia cuaternarului european nu cred că pot fi aplicate pretutindeni. Problema e veche, primul care a făcut această propunere fiind marele Hong. Propunerea, deși adoptată oficial la congresul din 1948 la Londra, are totuși nu numai susținători dar și adversari.

Această împărțire geologică valabilă poate pentru vestul și sud-vestul Europei nu cred că poate fi aplicată mecanic și în țara noastră cum încearcă să facă în timpul din urmă hidrologii E. Liteanu și T. Brandabur¹. Nicăieri ca în paleontologia mamiferelor cuaternare întrebuintarea termenului de facies nu e mai potrivită; faciesul reprezentând o asociație deosebită în cadrul unei regiuni geografice în care se dezvoltă.

Evoluția asociațiilor de mamifere nu putea să fie pretutindeni egală și uniformă. Și dacă trebuie să admitem coexistența diferitelor

faciesuri, nu putem admite în schimb etape de dezvoltare ale acestor asociații în limite cronologice fixe. Hărțile, planșele și schemele din album sînt foarte convingătoare și sugestive. Textul scurt, sintetic și listele locurilor de descoperire și ale asociațiilor faunistice înlesnesc cititorilor introducerea în problemele cuaternarului. O lucrare de temei constituind un prețios îndreptar. Semnalăm cu acest prilej o eroare geografică. Ohaba Ponor, unde s-au descoperit cele trei falange atribuite de Ștefan Gall lui *Homo primigenius*, nu este în Ungaria, ci în România. O greșeală care trebuie neapărat să fie îndreptată la ediția viitoare.

C. S. Nicolăescu-Plopșor

J. D. EVANS, *The „Dolmen” of Malta and the Origin of the Tarxien Cemetery Culture*, în *PPS*, XXII, 1956, p. 85—101.

John D. Evans, profesor la Universitatea din Londra, își propune în acest studiu să rezolve problema originii purtătorilor așa-numitei culturi a cimitirului de incinerăție tarxian din Malta. Nu știm nici cine erau aceștia, nici de unde veneau, iar în privința datei sosirii lor în Malta, Childe admitea încă de curînd², că această cultură poate fi situată cîndva între 1800 și 800 î.e.n., deoarece și ceramica și inventarul metalic al mormintelor conțin elemente ce se pot explica, fie prin import cretan de la începutul epocii bronzului, fie prin tipuri specifice culturilor și depozitelor din Sardinia și din vestul Mediteranei de la începutul epocii fierului. Evans lărgeste numărul elementelor caracteristice, atribuind acestei culturi o serie de „dolmeni” mici (autorul folosește întotdeauna acest termen în ghilemete) din Malta. Pornind de la această constatare nouă, Evans reușește să ne prezinte o serie de analogii între „dolmenii” din Malta și cei din sudul Italiei, iar pe baza comparației elementelor ceramice, ne

¹ E. Liteanu și T. Brandabur, *Geologia cimpiei getice meridionale dintre Jiu și Olt*, în *Analele Comitetului geologic*, XXX, 1957, p. 213—230.

² V. G. Childe, *The Dawn of the European Civilisation*, ed. V, Londra, 1952, p. 249.